

UE 2023. O vedere de ansamblu asupra creșterii economice

Napoleon Pop

Valeriu Ioan-Franc

Membru corespondent al Academiei Române

Jean Monnet, om politic cu o profundă viziune asupra destinului Europei, a avut dreptate când a afirmat că UE va fi mereu o sumă de crize, la care va avea nevoie de soluții.¹ Din păcate, prezentul ne demonstrează că UE a acumulat multe asemenea crize, la care soluțiile sunt lente și au darul de a începe cu fragmentări de opinii greu de adus la un consens politic, în temeiul sistemului de adoptare cu unanimitate de voturi a deciziilor la nivelul Consiliului European. Punctele de convergență politică în domeniile economic și financiar sunt, mai degrabă, în divergență, iar cele de consens sunt influențate de agenda conjuncturală, ca mesaj că Uniunea se preocupă intens de ele, dar rezultatele sunt departe de finalizarea unor proiecte care mereu întârzie.

Tabloul general. Calendarul de aplicare a *New Green Deal*, de exemplu, graba atingerii unor economii decarbonizate în termene strânse etc. fac dovada fie a unei analize superficiale a conjuncturii continentale – lăsând locul, cu prioritate, unor măsuri contrare efectelor crizei energetice sau alimentare –, fie a unei orientări spre teme lipsite de sensul unor priorități pentru cetățenii europeni. Cetățenii confrunțați azi cu cea mai mare inflație și cu scăderea veniturilor reale, dar mizând pe argumente care adaugă nehotărâre la disensiunile existente. Sancțiunile împotriva Rusiei și-au demonstrat ineficiența, iar recul lor asupra continentului european a scos în evidență o încăpățănare politică demnă de alte obiective. Așa s-a grăbit stabilirea noului meniu obligatoriu pentru cetățenii Uniunii, ca insectele prăjite sau făinuri din acestea, prin care se diminuează poluarea, combinată cu grija exagerată

față de momentul manifestării efectelor lor, deloc relevante, după mii de ani de alte obiceiuri de consum. A renunța la zootehnie și a trece la mâncăruri cu făină de insecte se pare că este o măsură exagerată de protejare a lumii de schimbări climatice. S-a copiat procedura amestecului combustibililor tradiționali cu cei bio (din rapiță), iar efectele pe termen lung asupra sănătății oamenilor sau a autovehiculelor sunt forțat așezate în categoria avantajelor.

Sunt alte priorități mult mai importante pentru preocupările Comisiei Europene. Constatări repetate că își pierde competitivitatea globală, după criza financiară declanșată în 2008 și greșit gestionată, adoptând programe de austeritate dure, de care chiar și inițiatorii lor teoretici s-au lepădat, este vorba despre necesitatea unor progrese mai dinamice în inovație și productivitatea muncii, în condițiile îmbătrânirii populației, reducerii forței de muncă disponibile, întârzierii mari în reformele sociale, gestionarea migrației, din care cu greu se alege un capital intelectual absolut necesar dezvoltării pe termen lung. Pe fond, este de reținut greutatea cu care politicile comune sunt orientate corect în linie cu obiectivele integrării, iar disensiunile pe domenii sunt mai mari decât ceea ce se crede că unește Uniunea, în alianța conjuncturală pentru ajutorarea Ucrainei.

Riscurile încetinirii creșterii economice, posibila evitare la limită a unei noi crize economice, cu o creștere a șomajului, a deficitelor fiscal-bugetare și a datoriilor publice și private sunt de natură să accentueze pierderile de competitivitate și, în general, beneficiile creării Pieței Unice. *La mijlocul anului 2023, economia*

UE era deja într-o criză tehnică, accentuată de performanțele reduse ale Germaniei. În loc să existe preocupări pentru deschiderea de noi piețe, consecințele pandemiei, ruperea lanțurilor de aprovizionare și efectele războiului din Ucraina duc Uniunea mai degrabă spre o izolare, cu percepția dominării ei de interesele SUA. Deși Strategia Europa 2000 preciza că UE ar trebui să devină mai inteligentă, sustenabilă în proiectele sale, de civilizație verde, cu economie inclusivă, se pare că este nevoie de noi eforturi pentru a se intra în linie cu aceste deziderate, întrucât nu se depășește ceea ce se numește „înțelepciunea convențională”. Se simte o lipsă acută de lideri politici autentici, dar și o valorificare slabă a capitalului intelectual, atât cât este.

Măsurile standard de depășire a unei crize sunt inadecvate situației economice europene și globale, tradiția de tratare a lor având nevoie de o înnoire și o adecvare mult mai rapide, împiedicate însă de birocrăția în creștere și devenită politic partizană. Lentoarea politică și temerea față de costurile mari pe care le implică reformele structurale, întârziate în UE, au devenit rețeta eșecurilor. Împotrivirea față de o finanțare comună prin emiterea, ca regulă, de euro-bonduri pe rating-ul Comisiei demonstrează cât de divergentă este gândirea privind asigurarea, în condiții egale de risc și de atractivitate, a resurselor necesare depășirii în comun (coeziv și convergent) a situațiilor critice. Între egali juridic, dar tot mai diverși economic și în cutume culturale de sute și mii de ani, diversitatea puterii economice a Statelor Membre (SM) este, de fapt, un defect al repartizării total neunitare a beneficiilor integrării – și aici se poate vorbi despre câștigători și perdanti, ca în cazul globalizării. A devenit și acesta un punct de conflict și de opinie divergentă, ecartul neavând șanse să se închidă prea curând. În schimb, el accentuează divizarea nord-sud, est-vest, centru-periferie din lipsă de solidaritate. Interdependențele economice, care există în contextul Pieței Interne, trebuie întreținute nu prin lecții ale nordului și arătări cu degetul spre sud, ci prin politici prioritare asumate de toate SM, mai bine coordonate, coerente și cu finanțări asigurate.

Creșterea economică. De la criza financiară din 2008, UE suferă de o încetinire a creșterii economice, cauzele mari fiind încă evitate și compensate cu analize conjuncturale reduse la câțiva indicatori, cu pași foarte mici. Dezastrul modului de asanare a crizei financiare – programe de austeritate impuse cu forța în cele mai labile SM ale UE, exact în sarcina celor care ar fi avut nevoie de un ajutor comunitar și nu de constrângeri suplimentare (Grecia, Italia, Spania, Portugalia) – a fost recunoscut cu întârziere și urmele acestuia bântuie. Nici după mai mult de un deceniu nu se poate vorbi despre o redresare completă a economiei UE. În schimb, pandemia și inflația au înrăutățit condițiile redresării. Sub presiunea sudului, la care s-a aliniat parțial și Franța, sub pericolul destrămării UE, s-a acceptat în final soluția unei finanțări comune a redresării, prin aprobarea Fondului de redresare și reziliență (FRR) pe baza emisiunii de eurobonduri (decizie luată cu greu de Consiliul European în iulie 2022). Nici nu a fost pus în mișcare mecanismul de acces la FRR al SM că dezbaterile politice s-a axat pe excepționalitatea finanțării fondului respectiv, adică așa ceva să nu se mai repete. Motivul este ridicat la nivelul principiilor false, susținute de SM ale nordului, respectiv limitarea accesului la beneficiile integrării de care s-au bucurat acestea și refuzul constant de a partaja și greutățile cu SM în dificultate. Christine Lagarde a rămas, poate, singura persoană cu o funcție înaltă, chemată să îndrepte conceptul, în sensul că, în opinia acesteia, un mecanism de tip FRR trebuie aplicat ori de câte ori va fi nevoie. Germania a realizat, în final, că pierderea economică a unor SM, din motive de dificultăți în acoperirea deficitelor gemene, va fi în detrimentul ei și a altor SM din nord, exportatoare tocmai în economiile SM din sud. În context, comentariile pe creștere economică rămân pe cifre mici, jenante după interpretările „bogate” în semnificație, cu care se ocupă birocrăția Comisiei Europene. Cert este că, *pentru anul 2023, UE este în criză economică, cu speranța unei redresări care să înceapă din a doua jumătate a anului 2024, iar aducerea inflației la standardul stabilității prețurilor a fost amânată spre 2025.*

Factorul principal al pierderii busolei de către UE în procesul progresiv de integrare, rămas la nivel declarativ, este pierderea competitivității UE în fața SUA și a Chinei, fapt recunoscut cu ocazia introducerii de către SUA a legii IRA (supravegherea inflației), care dă peste cap multe dintre tabuurile tratatelor UE, în special cele privind subvențiile și ajutorul de stat. Două aspecte au intrat cu întârziere în atenția Comisiei și, mai ales, după constatarea că sancțiunile economice aplicate Rusiei și ambițiile UE de a renunța la energia importată din aceasta au devenit propria ei pedepsire, mai exact din 2023. Necesitatea unei redresări sustenabile a fost legată de alte proiecte de schimbare a viziunii, mai puțin legate între ele, până la momentul festiv, când politicile economice și finanțările asigurate de UE (FRR și bugetul comunitar 2021–2027) trebuie axate pe obiectivele economiei verzi, ale economiei circulare, digitalizare, introducerea euro digital și combaterea sufocării planetei. Celebrarea, în 2023, a 30 de ani de la crearea Pieței Interne (EUPI) ar putea fi un moment coeziv al unei alte recunoașteri că avantajele ei, un adevărat motor al creșterii și dezvoltării economice a Uniunii, ar trebui valorificate în cadrul noii viziuni de politici economice cuprinzătoare și recomandate. Prin începerea reformelor structurale și revenirea la o politică industrială autentică (inspirată de Trump și continuată de Biden), menite să armonizeze producția de bunuri și servicii a unei lumi fragmentate deja în două alianțe, s-ar apropia obiectivul respectiv. Atât comerțul, cât și fluxurile financiare, precum și procesul de detronare a dolarului, dar nu în favoarea euro, încep să ocupe sfere separate cu destrămarea ordinii internaționale pe teme monetare și comerciale (rolul OMC). Aspirațiile altor state, precum China și Rusia, dar și ale altor parteneri din sfera BRICS, legate deja de proiectul faraonic RBI finanțat de China, preocupările pentru o altă monedă de tranzacție în schimburile comerciale internaționale de bază – energie, pământuri rare, materii prime și tehnologii prohibite de către Vest (preferata fiind yoa-nul chinezesc) – sunt în creștere. Devenim însă

tot mai mult subiect al declarațiilor politice ale acestor state, la tot ceea ce stabilește Occidentul, în cele mai diverse foruri ale sale. Deși fără ecou în Occidentul aflat în capcana războiului din Ucraina, ca și când o nouă lume va începe cu soarta acestuia, fragmentarea este în plină desfășurare, susținută de prozelitismul național, suveranist și populist.

Deși de anvergură, Piața internă (PI) cuprinzând mai multe state decât UE (cuprinde și statele semnatare ale Acordului de instituire a Spațiului Economic European, Islanda, Liechtenstein, Norvegia), totalizând un PIB de 18 000 miliarde de dolari și peste 450 milioane de consumatori persoane fizice, sustenabilitatea acestei piețe a dat examenul confruntării, pentru prima dată, cu impunerile economice ale pandemiei și războiul din Ucraina. A fost momentul când Comisia Europeană și SM ale UE *„s-au angajat financiar, prin suspendarea temporară a unor cerințe de sobrietate în disciplina gestionării deficitelor publice, să își arate solidaritatea cu întreprinderile și consumatorii”*². Dovada înțelegerii la nivel politic nu a însemnat și schițarea unui „road map” credibil la nivelul încrederii publice, menționează analistul economic Eugen Dijmărescu. Încercarea de a răspunde megatendințelor din economia globală era alipită unui gigant economic cu reacții mai lente, ambițiile de reaşezare a raporturilor UE cu dinamica spectaculoasă a concurenței din partea altor economii demonstrând, în final, o miopie a liderilor, determinată de propriile autosuficiențe. Dezamăgirea publicului european la modul de aplicare a vastului proiect de îmbunătățire a funcționării PI prin trecerea la economia verde, cea circulară, digitalizarea sprijinită de avansul în AI, nu numai că a crescut, dar a condus spre un naționalism și suveranism periculoase pentru integrare, o altă fațetă a diferențelor în cultura democratică și politică dintre SM. Față de trecut, când procesul democratic era capabil să producă un guvern din membrii unui singur partid, s-a ajuns la sistemul dominat de coaliții, pe cât de mari pe atât de ineficiente. Direcția guvernării lor a fost „pierdem împreună”, ca urmare a „rupturii dintre

dinamica socioprofesională și educația bazată pe accesul la informații, pe de o parte, și vechea înțelegere a reprezentativității în exercițiul democratic, pe de altă parte” (Dijmărescu, 2023). Eliminarea treptată din formulele instituționale europene a cetățeanului european a mărit decalajul unei presupuse uniuni de tip nou, bazată pe diversitate, față de o construcție performantă în pas cu schimbările din lume.

Speranța de a se ajunge la o societate comunitară coezivă rămâne redusă la un slogan, *wishful thinking*, o confruntare a dorințelor cu realitatea, cetățenii cu promisiunile politicienilor, iar politicienii cu realitatea înconjurătoare, mânați de propriile interese. Interesul pentru stabilitatea economică și financiară a UE, prin proiectul PI, este marcat de lipsa finalizării Uniunii Bancare pe argumentele politice ale nerealizării fondului comun de salvare a ei. Fiind recunoscută apariția de dificultăți în cadrul sistemului bancar din unele SM, este contestat nivelul contribuțiilor și condiționalităților de utilizare, ceea ce este un alt factor de nesiguranță în procesul de finanțare a economiilor UE și de neîncredere a deponenților. Uniunea Pieței de Capital, ca o alternativă de finanțare a economiilor, rămâne într-un stadiu incipient, întârziind o cale mai largă de finanțare a companiilor noi și a celor consolidate, reziliente după pandemie, rămase în capcana europeană tradițională a creditelor bancare. O rază de lumină poate fi considerată intervenția interesantă de scoatere din uitare a proiectului Uniunii Piețelor de capital. Este încă de mirare de ce editorialul jurnalistic apărut în martie 2023 trebuia semnat de chiar numeroase persoane cu funcții înalte în UE, direct responsabile cu realizarea proiectului: Ursula von der Leyen, președinta Comisiei Europene, Charles Michel, președintele Consiliului European, Christine Lagarde, președinta Băncii Centrale Europene, Paschal Donohoe, președintele Eurogrupului, și Werner Hoyer, președintele Băncii Europene de Investiții³. Iată o nouă formulă de a fi mai convingători în promisiuni!

Nevoile de finanțare ale UE sunt foarte mari pentru tranziția verde și digitală, care presupune înființarea de „*industrii cu zero emisii nete, sti-*

mularea competitivității tehnologice și diversificarea lanțurilor de aprovizionare”, direcții care trebuie însușite de SM în interesul „*menținerii prosperității și a suveranității strategice a Europei în deceniile următoare*”, se subliniază în editorialul menționat. Investițiile publice ar trebui să dea doar orientări în politica de restructurări și reforme pentru a atrage capitalul privat, al cărui rol trebuie să crească semnificativ. Se recunoaște faptul că eliminarea obstacolelor din calea comerțului în interiorul Uniunii, atragerea de investiții străine și realizarea Uniunii Economice și Monetare își pierde din rolul catalizator al dezvoltării Uniunii, dacă nu se dinamizează avansul spre o uniune a piețelor de capital. Băncile din Europa, ele singure, nu mai pot asigura finanțarea pentru a menține continentul în cursa pentru investițiile globale și competitivitate, ele contând cu împrumuturi de 75%, comparativ cu 25% finanțări asigurate de piețele de obligațiuni. În SUA, situația este inversă, deși europenii economisesc mai mult decât americanii. Capitalizarea pieței bursiere în UE este de numai jumătate față de cea din SUA, ca procent din PIB, fiind și în urma piețelor bursiere din Japonia, China sau Marea Britanie. O piedică o reprezintă sistemele diferite de reglementare a pieței de capital din SM, care le mențin la un potențial subdezvoltat și greu de corelat și le împiedică să devină un izvor pentru investiții, după cum nici euro nu va progresa în sensul unei monede mult mai atractive pentru investitorii străini.

Ca de obicei, se face un apel la voința politică a SM, la efortul colectiv și asumarea de responsabilități la toate nivelurile de guvernare, de unde încep, de regulă, disensiunile. Ele vor fi accentuate de negocierile pe proiectele de texte în Parlamentul European. Un consens final pozitiv privind realizarea Uniunii Piețelor de Capital va însemna, conform editorialului atât de pompos semnat de mai marii europeni, „*cea mai mare transformare industrială a Uniunii (s.n.) a vremurilor noastre. Competitivitatea noastră pe termen lung va depinde de ea*”. Este mai mult decât posibil, ca avântul pentru realizarea Uniunii Piețelor de Capital să fie o reacție a UE

la Inflation Reduction Act (IRA) emis de președintele Biden în august 2022 și care a creat chiar panică în UE, dar și de necesitatea unui răspuns adecvat, fiindu-i atacat *Green Deal Industrial Plan*⁴. În timp ce justificarea IRA cuprinde dimensiunea socială a subvențiilor pentru economia verde, Green Deal Industrial Plan al Uniunii este lipsit de condiționalitățile/realitățile sociale, cauze ale multor demonstrații din Europa. Ironia sorții, SUA învață UE, un pionier al economiei sociale de piață.

Iulie 2023

Note

¹ Monnet, Jean (1976), *Memoires*, „Europe will be forged in crises and will be the sum of the solutions adopted for those crises”.

² Dijmărescu, E., coordonator (2023), „Piața Unică la 30 de ani”, Centrul de Informare și Documentare Economică – Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”, Academia Română.

³ Economed.ro, 9 martie 2023

⁴ Barthes, Isabell; Velicu, Patricia (18 februarie 2023), *Glancing across the Atlantic, austerity and deregulation will make Europe neither competitive nor green*, Social Europe.